

Moja vizija o prihodnosti Evropske unije*

Maša Pikon

1. Uvod

Za Evropsko Unijo sem prvič slišala leta 2004, ko je ta doživljala svoj ekonomski ter politični vrhunec. Takrat sem bila le še otrok, a sem si zapomnila histerijo in veselje staršev ob vstopu Slovenije v elitni evropski krog. V tistem času je bila Evropska unija opevana z vseh strani in prav vsi so se veselili napredka in uspeha Slovenije. Nekoliko let kasneje, ko sem za njo slišala drugič, je bilo v času globalne gospodarske krize. Klima in mnenje o Evropski uniji sta se v roku štirih let drastično spremenila in mnogi so za poglobitev recesije okrivili t. i. bruseljske birokrate, ki brez legitimacije vodijo našo državo.

Gospodarska kriza je minila, bruseljski birokrati, ki so odvzeli suverenost naši državi in s tem oblast slovenskemu ljudstvu (vsaj tako se je govorilo), pa so kot zgleda ostali v naši mentaliteti. Za negativen prizvok Evropske unije je brez dvoma kriva tudi slovenska politika, ki je neštokrat krivdo za lasten neuspeh spretno prevesila na bruseljske birokrate.

In sedaj po gospodarski, migrantski (tudi humanitarni) krizi ter vse bolj glasnemu dejstvu, da živimo v časih, ko vladavina prava izgublja svoj pomen, se poraja specifično, zapleteno, a nadvse pomembno vprašanje, kako naprej. Kakšna je prihodnost Evropske unije ter kakšna bo vloga Slovenije v njej?

*Ta prispevek je bil pripravljen tudi v okviru raziskovalnega projekta ARRS, z naslovom Integralna teorija prihodnosti EU.

2. »Evropa več hitrosti« (ter vloga vladavine prava)

Junckerjeva komisija je glede ureditve Evropske unije v prihodnosti podala na mizo več možnih scenarijev, bolj natančno pet.¹ Vse bolj pa je glasno dejstvo, da bo kaj drugega kot »Evropo več hitrosti« težko uveljaviti, predvsem zaradi pomanjkanja soglasja in oddaljitve nekaterih držav članic od t. i. evropskih vrednot (vladavine prava). Številni se s tako možno ureditvijo ne strinjajo in jo glasno zavračajo, saj naj bi taka ureditev prinesla še večje razlike med državami članicami. A če smo iskreni, mar nimamo podobne ureditve že zdaj? Kako pa bi potem poimenovali ne-pristop nekaterih držav članic k schengenskemu sporazumu? Ali dejstvo, da jih je še manj del poglobljenega sodelovanja v okviru Evropske monetarne unije? Trend, da so nekatere države članice zadržane pri različnih oblikah poglobljenega sodelovanja znotraj Evropske unije, ni niti najmanj nov.² Dokaz omenjenega je med drugim tudi Brexit. Dejstvo je, da je scenarij »Evrope več hitrosti« že prisoten in uveljavljen med nami in tega ni mogoče več zanikati.

Glavna kritika nasprotnikov scenarija »Evrope več hitrosti« je, da gre v osnovi za uvajanje delitve na »prvorazredne« ter »drugorazredne« države članice³, a bi se s tem težko strinjala zaradi naslednjega: države članice bodo imele vso pristojnost in možnost odločiti o tem, koliko in na kakšen način želijo biti v prihodnosti integrirane v evropsko skupnost. Torej to bo odvisno od posamezne države članice, če bi šlo res za uvajanje sistema več ali manj vrednih držav članic, bi to bilo videti tako, da bi t. i. bruseljski birokrati odločili, katere države članice bodo imele možnost poglobljeno sodelovati in katere bodo ostale na obrobju. Države članice se bodo torej same odločile, ali želijo integracijo poglobiti ali stopiti korak nazaj. Tak scenarij bi lahko bil uspešen, saj bi uvedli marsikatero spremembo, ki bi jih v nasprotnem primeru (in takšna je bila tudi praksa do sedaj) nekatere bolj zadržane države članice preprosto blokirale.

Sloveniji se ni potrebno bati morebitne takšne ureditve, saj je že zdaj udeležena v vseh poglobljenih oblikah sodelovanja in prav

¹ European Commission, White paper on the future of Europe, 2017.

² Four city mayors club together to snub populist governments in central Europe, Euro-news, 2019, e-vir.

³ Relaunching the EU, str.44, 2017, e-vir.

je, da po tej poti tudi nadaljuje. Slovenija mora ostati del držav članic, ki veljajo za najbolj integrirane in se oddaljevati od praks držav, ki slovijo po populističnem vodenju in rednim kršitvam vladavine prava. Trdnega stališča sem, da nam država, ki nezakonito in protiustavno odslavlja sodnike, ne more biti za vzor in zgled. Praksam države, v katerih minister za pravosodje javno in glasno pove, da vlada sodbe vrhovnega sodišča ne bo spoštovala, se je treba ne le oddaljiti, temveč tudi javno obsoditi.⁴ Po prepričanju številnih (in tudi sama delim to mnenje) je glavni namen Evropske unije, preprečiti takšne neustavne, nevzdržne prakse ter prevzgojiti države brez ustavne tradicije. Evropska unija je več kot pravna zveza, naj bi bila unija, ki svoje prebivalce povezuje preko skupnih vrednot. Vladavina prava je tako postala transnacionalni interes Evropske unije.⁵

Slovenija nikakor ne sme popuščati pri zasledovanju omenjenih vrednot, saj je potrebno naglasiti dejstvo, da še nismo na cilju, nismo še dosegli zelene stopnje demokratičnosti. Analitično raziskovalni oddelek (EIU – Economist Intelligence unit) letno objavlja poročila o stopnji demokracije držav po svetu in Slovenijo postavlja na nezavidljivo 36. mesto (za občutek, pred nami so države Tajvan, Bocvana ...). Dodatno jo v svojem izčrpnem poročilu že vrsto let uvršča v kategorijo držav, ki jih označi kot države s pomanjkljivo demokracijo.⁶ Torej ne samo da nismo na cilju, nasprotno, čaka nas še kar nekaj kilometrov in nadaljevanje poglobljenega članstva v zvezi s podobnimi vrednotami nam lahko pomaga prehoditi te kilometre hitreje in odločnejše. In prav zato je za Slovenijo vitalnega pomena, da navkljub možnim reorganizacijam Evropske unije, ostaja v skupini najbolj integriranih držav članic.

3. Ni prostora za populizem

Grožnje Evropski uniji ne predstavljajo samo številna nesoglasja med državami članicami in številne krize. V zadnjih nekaj letih, predvsem v času migrantske krize, je bilo mogoče zabeležiti strm vzpon populizma, ki je svojimi lovkami oplazil vse na t. i. razvitem zahodu in Evropska unija ni nobena izjema.

⁴ Spodnji dom potrdil poljski zakon o discipliniranju sodnikov, RTV SLO, 2020, e-vir.

⁵ Trstenjak, 2017, str. 3-4.

⁶ The Economist Intelligence unit, Democracy index 2019, str. 10., 2020.

Evropsko unijo je migrantska kriza zadela, ko se le-ta še ni v celoti postavila na noge po gospodarski krizi, in tako so prestrašeni ljudje dobili novega sovražnika – migranta. Ksenofobni populizem je postal naša dnevna stalnica. Ena izmed posledic prisotnosti ksenofobnega populizma je stanje, v katerem v ospredje pride pojem pravi narod (in izključevanje vsakogar, ki po postavljenih standardih ni del t. i. pravega naroda).⁷ Vse večji poudarek in pomen pridobiva nacionalna država, njena suverenost, samozadostnost in logična posledica zapisanega je, da s tem na pripadnosti izgublja Evropska unija. Razlog za tako posledico najdemo lahko v tem, da se slovensko ljudstvo še navaja na dejstvo, da se pripadnost Evropski uniji ter Sloveniji ne izključujeta medsebojno. Izgleda, da ne znamo ponotranjiti misel, da biti državljani Evropske unije ne izničuje pomena biti državljani Slovenije. Za tako stanje lahko okrivimo našo mlajšo zgodovino, saj Slovenci do leta 1991 pripadnosti nismo mogli izbirati in izkazovali smo jo lahko le Komunistični partiji. Za spremembo mentalitete pa so potrebne menjave generacij.

Vitalnega pomena za prihodnost Slovenije v Evropski uniji je, da ne sledimo vzoru Madžarske in Poljske, ki sta ksenofobni populizem razširili na varovanje madžarskih in poljskih vrednot, tradicij proti skorumpiranemu zahodu (beri Evropska unija).⁸ Podajanje informacij, da Evropska unija prepoveduje in preprečuje ščenje nacionalnih interesov, želi vzpostaviti muslimansko Evropo in zatreti krščanske vrednote, so ne samo popolnoma napačne, ampak prinašajo obsežnejše posledice, kot si lahko predstavljamo. Razprava o prihodnosti Evropske unije lahko postane brezpredmetna, če bodo države članice in evropski državljani izgubili željo po nadaljevanju tesnega evropskega sodelovanja. S takimi razpravami in s prelaganjem krivde na bruseljske birokrate bomo uničili vsakršno željo po integraciji in lahko se izda na stotine belih knjig, a bodo vse brez vrednosti in pomena, saj bo Evropska unija izgubila svoj input iz katerega se napaja (evropski državljani ne bodo odhajali na volitve in jih bodo bojkotirali – ta trend je že prisoten).⁹ V takem primeru vse razprave o prihodnosti postanejo prazne in brez dvoma bo na Evropsko unijo ostal le še spomin.

⁷ Avbelj, str. 1221., 2016.

⁸ Hungary's Orban lashes out at slow EU growth, 'sinister menaces' and George Soros, Euro-news, 2020, e-vir.

⁹ European Parliament, 2019 European election results, 2019, e-vir.

Zaradi zgoraj napisanega je treba takšne prakse obsojati, kritizirati in jih javno zavračati. Le tako se lahko uspešno borimo proti populizmu in njegovim nepopravljivim posledicam, saj se je potrebno zavedati, da nobena država (tudi Nemčija) ne more brez strateškega sodelovanja z Evropsko unijo gospodarsko konkurirati ZDA, še manj pa Kitajski.

4. Pandemija

Trenutno živimo v zelo negotovih časih, v katerih je težko oziroma skoraj nemogoče napovedati prihodnost. Verjetno je gotovo samo eno, svet bo po pandemiji drugačen. In tudi Evropska unija bo spremenjena. Po koncu pandemije bo Evropska unija (že tradicionalno po koncu katerekoli oblike krize) deležna glasnih kritik. Skeptiki že zdaj zatrjujejo in prepričujejo, da Evropska unija pandemije in njenih (groznih) posledic, ne bo preživela (krivijo jo, da ni dovolj aktivna, da ne pripomore dovolj k zaježitvi virusa¹⁰, a ponovno zanemarijo dejstvo, da na področju javnega zdravja Evropska unija skoraj da nima pristojnosti, saj so le-te ostale v rokah držav članic).

V tem času bo izjemnega pomena, da ne podležemo izjavam (populističnih) kritikov, ki nas bodo skušali prepričati, da je izstop ali morebiten razpad Evropske unije koristen, saj bo vse prej kot to. Trenutne razmere nam kažejo, da zaježitev virusa ni odvisna od delovanja posamezne države članice. Gre za globalen problem, ki se ne bo rešil z izolacijsko politiko držav, temveč medsebojnim sodelovanjem in medsebojno pomočjo. Ne samo, da države članice globalnih problemov ne morejo reševati same, ti negotovi časi nas opominjajo tudi na to, kako se lahko čez noč pozabi na vladavino prava. Evropski voditelji si tako širijo pristojnosti pod pretvezo izrednih razmer – brez vsakršnih varovalk ali časovnih omejitev.¹¹ A države članice so z nedavnim dejanjem dokazale, da v Evropski uniji prostora za taka ravnanja preprosto ni. Zopet se je izkazalo, da vladavina prava res predstavlja eno temeljnih skupnih evropskih vrednot. Večina njih je podpisala skupno izjavo¹², s katero so izrazile zaskrbljenost glede posegov v vladavino

¹⁰ Corona virus could break the EU, Politico, 2020, e-vir.

¹¹ The world must not let Viktor Orbán get away with his pandemic power-grab, The Guardian, 2020, e-vir.

¹² Joint Statement by several EU Member states, Diplomatie Belgium, 2020, e-vir.

prava tekom trenutnih izrednih razmer (s posebnim ozirom na Madžarsko). Presenetila (in razočarala) pa je odločitev Slovenije, da ne pristopi k skupni izjavi in s tem še okrepi skupno evropsko politiko, ki zavrača vse nedemokratske vzgibe. Spomnimo, da je Slovenija uvrstila vladavino pravo med ključne prioritete njenega predsedovanja v drugi polovici leta 2021. Takšna kontradiktorna ravnanja očitno škodijo ugledu naše države.

5. Sklepna misel

Evropska unija ne bo mogla (in ne sme) več vztrajati pri »status quo«. Z uveljavitvijo sistema »Evropa več hitrosti« bo tako mogoče lažje in hitreje sprejemati reforme, ki so bile do zdaj blokirane s strani določenih držav članic, ki si poglobljenega sodelovanja ne želijo in ga zavračajo. Takšno nenehno blokiranje sprememb nas pripelje tudi do sledečega vprašanja. Ali bi bilo potrebno reorganizirati način odločanja znotraj Unije? Odločanje po načelu soglasja je sicer res da, bolj ugodno za manjše države (tudi za Slovenijo), a po drugi strani trpi transnacionalni interes. Sigurno pa odločanje po načelu soglasja ni možno popolnoma odpraviti, saj na to ne bi pristale niti tiste najbolj »pro-evropske« države članice.

Delo za Evropsko unijo se tako šele začne in trenutno je več vprašanj kot odgovorov, a tako stanje je na dolgi rok nevzdržno. Menim, da je trenutno največji evropski problem prav to, da bi vsaka država članica na zastavljena vprašanja o prihodnosti odgovorila drugače in da smo izgubili skupni kompas. Potrebno bo poenotiti interese držav in na podlagi tega reorganizirati in na novo definirati transnacionalni interes. Vitalnega pomena pri tem pa je, da do vprašanja reorganizacije mednarodne organizacije pristopimo s hladno in trezno glavo, le tako lahko najdemo kakovostno ter dolgoročno rešitev.

Moja osebna vizija o prihodnosti Evropske unije tako ostaja nedoločena in negotova, ampak ostaja dejstvo, da si Slovenije brez Evropske unije, nikakor ne morem zamisliti.

LITERATURA

- European Commission, White paper on the future of Europe, 1. marec 2017.
- Four city mayor club together to snub populist governments in central Europe, 18. december 2019.
URL: <https://www.euronews.com/2019/12/17/four-city-mayors-club-together-to-snub-populist-governments-in-central-europe>
- Relaunching the EU, november 2017, str.44. URL: https://www.cer.eu/sites/default/files/report_re-launching_eu_nov17.pdf
- Spodnji dom potrdil poljski zakon o discipliniranju sodnikov, 24. januar 2020. URL: <https://www.rtvsllo.si/svet/evropa/spodnji-dom-poljskega-parlamenta-potrdil-zakon-o-discipliniranju-sodnikov/512543>
- Trstenjak Verica, EU po brexitu: obletnice, razveze in (ne)poravnani računi, Pravna praksa, št. 15, 2017, str.3-4.
- The Economist Intelligent unit, Democracy index 2019.
- Avbelj Matej, Naše pravo in pravo ljudstvo: kako braniti ustavno demokracijo pred populizmom, Podjetje in delo, št. 6-7, 2016, str. 1221.
- Hungary's Orban lashes out at slow EU growth, 'sinister menaces' and George Soros, 17. februar 2020.
URL: <https://www.euronews.com/2020/02/16/hungary-s-orban-lashes-out-at-slow-eu-growth-sinister-menaces-and-george-soros>
- European Parliament, 2019 European election results, 22. oktober 2019.
- Corona virus could break the EU, 16. marec 2020. URL: <https://www.politico.eu/article/coronavirus-covid19-public-health-crisis-could-break-the-eu-european-union/>
- The world must not let Viktor Orbán get away with his pandemic power-grab, The Guardian, 1. april 2020.
URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/apr/01/viktor-orban-pandemic-power-grab-hungary>
- Joint statement by several Member states, Diplomatie Belgium, 1.4.2020. URL: https://diplomatie.belgium.be/en/newsroom/news/2020/statement_010420

